

տուժեալներ լըռած, չի դադարիր եռանդագին ազգային զգացման արթնացումը, որ ամեն յայտնաբերումով և բարձրագոյն լինելով մեր այս ամենամեծ խնդրանքը իր սրտին մէջ կը կրէ :

Այս սիրտն ու հաւատարմութեան վրայ, որ մեր ամեն իրերէ մեր առաջին և ամենատիրական պարտաւորութիւնը արտաբերում է մէջ կը տանենք, կատարեալ ճշգրտութեամբ համարեալ զոգոստեալ ու զեղէն, և մեր մեր բոլոր կարողութեամբ և բարեկամեամբ կը մերժենք այս շարժման բանաբարութիւնները :

Մենք մէկ մէջ եօթը տուն աղքատ ու խեղճ հայ ժողովուրդ կայ, որոնք իրենց աւուր պարէնը գտնաւոր համար իզոյր կը ծնան իրենց նպատակը կարծես են, ու իրենց ձեռքը անցած առաջին պըղնէն հայի կուտան և ոչ երկայնի : Եւ մեր ալ ուրիշ ամեն հայոց պէս պատրաստ են իրենց արեւան վերջին կաթիլը թափելու : Կայսերական վեհափառութեան իրաւունքները պաշտպանելու համար :

Վեհափառ խորհուրդի փառանք մեր արեւմտեան իրաւունքն ու հաստատուն պաշտպանը, այս լուր միայն յառաջիկայ Բաթումի միջոցաւ իմացաւ, և միանգամայն մեր բողոքով, որ իրեն ըրինք այս շարժման համար, որուն շնորհիւ մեր ամեն մի քանակ մը առաւ, և յիշատակ լրացին թղթակցին ըսած ընտելութիւնը միայն իր երեւակայութեան մէջ եղեր է :

Կարգեալ ձեռք թափանձնով, Պ. Խաչատրի, որ այս նամակին մեր պատուական լրագրին մէջ հրատարակելու բարեհաճելով, ընդունելով մեր խորին յարգանքայ հաւատարմութիւնը :

Ընդունալ Լրագրի անտուական լրագիրը կը ծանուցանէ, թէ վեհափառ փայլ խորհուրդ փառանք հայոց բողոքը ընդունելով, մարդասիրաբար խոստովանել է՝ այս շարժման գրգռողութեան պատճառով իմանալ ու հարկաւոր եղած անօրէնութիւններն ի գործ դնել :

ԲԱՆԴԱԿԱՆ

ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Բեգրապուրի պաշտօնական լրագիրը վերջապէս ապրիլ 13ին Գաղղիոյ և Բնդղիոյ վերջնագրոյն պատան լսան կուտայ : Ուստի կառավարութիւնը այս տաներորդ անգամ կ'աշխատի հաստատելու որ յանդանորդ միշտ ի. Դրան և Բնդղիոյ ու Գաղղիոյ տէրութիւններուն է. իսկ ինքը Ուստի միշտ իրաւունք ունեցած է : Գաղղիոյ Սօֆիէ-ը լրագիրը ապրիլ 23 թուով գեղեցիկ պատասխան մը գրած է այս յօդուածին, և անոր խախտում փաստերը բոլորովին ցրել է :

Ընդունալ 20ին Լատուրիոյ ու Բուսիոյ տէրութիւնները յարձակողական ու պաշտպանողական գաղտնագրութիւն մը տարագրեցին մէջերին :

Այս գաղտնագրութիւնը Բուսիոյ տէրութեան տէրութեանց քաղաքականութեան խիստ նպաստաւոր և Ուստի հակառակ ըլլալով, մեծ կարեւորութիւն ունի և անտարակոյս արգիւնքը քիչ ժամանակէն կը տեսնուի : Այս գաղտնագրութեամբ Լատուրիա աւելի ազատ պիտի ըլլայ Բուսիոյն գործող մէջ :

Ընդունալ ու Գաղղիոյ կառավարութիւնները Օսմանեան կայսերութեանը պաշտպանելու վրայ հետեւեալ գաղտնագրութիւնը տարագրեցին ամսոյս 10ին (ըստ Լատին) : Անորայի մէջ :

ՅՕԻՈՒԱԾ Ա. Գաղտնագիր տէրութիւնները կը խոստանան իրենց բոլոր կարողութեամբ աշխատել Ուստի և ի. Դրան մէջ խաղաղութիւնը աւելի ու անողորմական հիման վրայ վերահաստատելու, և անանկ աշխարհի խաղաղութիւնը աւելի ցաւալի գլխաւորութեանց նորոգութեան գէտ Լատուրիան ազատագրելու :

ՅՕԻ. Բ. Միջառնայի ու Վալաքիայի գաւառներուն ուստի գլխաւորութեան Օսմանեան կայսերութեանը ամբողջութիւնը բռնաբարութեամբ ըլլալով, Գաղղիոյ վեհափառ կայսրը և Սօֆիէի Բիւրոսիոյ և Խալիֆայի Վեհափառութեանը խաղաղութեանց նորոգութեան վեհափառութեանը ամբողջութեամբ օրոշել :

ցին և պիտի որոշեն Սուլթանին երկրորդ այս օտար յարձակումներէն ազատելու և Ա. յօդուածին նպատակին հասնելու ամենայնաւոր միջոցները : Երրորդ համար կը խոստանան պատերազմին պէտքերը համաձայնութեամբ կշռել և տեսնել, բաւական ըլլալէին չափ ցամաքային ու ծովային զօրութիւն գործածել, որոնց օրինակ թիւր թիւը և երթուղի տեղը թէ որ պէտք ըլլայ ետքէն ըլլալը կարգադրութիւններով պիտի որոշուին :

ՅՕԻ. Գ. Երկրայ գաղտնագրութեան ի գործ դրուելուն երեսնէն ինչ որ պատահի, գաղտնագիր տէրութիւնները խօսք կուտան ամենեւին առաջարկութիւն մը ընդունել թշնամութիւններէն դուրսեցնելու : Վերաբերեալ, և Ուստի կայսերական կառավարութեան հետ կարգադրութիւն մը ընել, մինչեւ որ առաջուց անոր վրայօք միաբանութեամբ չ'որոշուի :

ՅՕԻ. Դ. Լատուրիոյ հաւատարմագրութիւնը հաստատ պահելու փափաքով և ամենեւին շահու վերաբերեալ նպատակ մը չունենալով, գաղտնագիր տէրութիւնները առաջուց ետ կը ինչնան ծագելէք գէպերէն օգուտ մը իրենց համար քաղելէ :

ՅՕԻ. Ե. Լատուրի վեհափառութիւնները Գաղղիոյ կայսրը և Սօֆիէի Բիւրոսիոյ ու Խալիֆայի Վեհափառութեանը խաղաղութեան թափանչում պիտի ընդունին իրենց գաղտնագրութեանը մէջ առաջարկեալ նպատակին հասնելու գործակից ըլլալ ուղղութեամբ Լատուրիա տէրութիւնները :

ՅՕԻ. Զ. Երկրայ գաղտնագրութիւնը պիտի վաւերացնէ և վաւերական ստորագրութեանը միջոցով ու թիւ օր երկու կողմանէ իրարու պիտի արուին : Անորայի մէջ :

Գերմանիայի լրագիրները ընդհանրապէս կը ըսեն, թէ Զուլտի տէրութեանը չ'զգրութեանը մէկէն զնեւով արեւմտեան տէրութեանց հետ բոլորովին միաբանելու միտք ունի :

Ընդունալ Լատուրիոյ լրագիրը կը ծանուցանէ, թէ Գաղղիի բոլոր ուստի նաւահանգիստները պաշտպանութեան մէջ գործը են, և իրենց ծոցին մէջ պահեստի նաւատու մը մը սահմաններէ գաղղիական Օսմանեան և ուրիշ պատերազմական մեծ նաւերէ բաղկացեալ :

Պէճիքայի Լատուրիոյ լրագիրը, որ ինչպէս ամենուր յայտնի է, Ուստի բարեկամ է, Համպուրկէն քրտուած հետեւեալ լուրերը կը հրատարակէ :

Եւ ինչպէս չ'որ Լատուրի ծովակալը իւր սաստիկագործք եռանդով, որն որ իր բոլոր նաւատուներէն մարդոցն ալ կըցաւ հարդրել, Բոնիօստի նաւահանգիստին գէտ զարհուրելի հարուած մը տալով փորձ փորձել Բեգրապուրի առջեւ : Ինչու չ'որ այս նաւատեւութեամբ է որ Լատուրիոյ կայսրը ազաւջ կայսերութեան (որ տալով տարիէ ի վեր հիւանդոտ ըլլալով վերջին ատոման տկարացած է) որ պատեւալով ժամանակը իւր մեծ հարստութեան հետ Սոֆիայի կայսերական պալատը երթայ նստի : Այս ծանաղարհ հարցութեան պատրաստութիւնները եղած ընդամէնէ կ'երեւին Բեգրապուրիի մէջ :

Թայիլ լրագիրը Պաթիկէն նաւահանգիստը առաւ կը ծանուցանէ, որ Լատուրի ծովակալը առաւ Լատուրի կղզին զբաւելու միտք ունի : Գաղղիոյ պատերազմական նաւերէն զատ՝ որոնց չորսը վայրկեանէ վայրկեան կ'ապաստուին, Լատուրի ծովակալին հրամանատարութեան :

Թեանը տակ գտնուած նաւերը քառասունի պիտի հասնին, և երեք նաւատու մը պիտի ըլլան : Հաւանաբար նաւատու մը առաջին ու երկրորդ բաժիններէն պիտի կազմուի : Վերջապահ նաւատու մը ալ հինգերորդ ու վեցերորդ բաժիններէն պիտի կազմուի : Սոնյմէ գատ ուրիշ երեք բաժին ալ պիտի կազմուի քանակէն կտոր անուաւոր ու պտուտակաւոր մեծ չորս նաւերէ բաղկացեալ :

Համպուրկէն ապրիլ 19 թուով կը գրեն, թէ անգղիացոց պատերազմական նաւերը չորս վաճառական նաւ ալ բռնեցին ուստի ու Բոքէնհայմտեր են : Լատուրի բռնուած ուստի նաւերուն թիւը 14ի հասած է : Բոքէնհայմտէն նաւահանգիստին մէջ գտնուած բոլոր անգղիացոց պատերազմական նաւերը ծամբայ ելել են :

Բոքէնհայմտէն ապրիլ 20 թուով կը գրեն :

Լատուրի պատերազմական նաւը հիմա ծամբայ ելաւ : Հինգ գաղղիական նաւ հասան : Թիւրքիոյ նաւը չորս նաւ բերաւ ուստի, որ գերի բռնեցին :

Բարձեալ նոյն քաղաքէն ապրիլ 25 թուով կը գրեն :

Ընդունալ նաւատորմի մէկ մասը գէպի Բիւրոսիայի ծոցը մէկ մասն ալ Պաթիկէի ծոցը գաղղի : Պաթիկի գաղղիական նաւատորմը ամբողջ Բիւրոսի ծոցը մտաւ :

Լատուրի սահմանագրութեան Բուսիոյ Բեգրապուրի քաղաքը լուր առնուեցաւ, որ ուստի բանակ մը Բոքէնհայմտէն և Սօֆիէի մէջ 80 թիւանութով :

Փարիզի Լատուրի լրագրին մէջ ապրիլ 19 թուով հետեւեալ կը կարդանք :

Եւ Լատուրի լրագրին նայելով, Բուսիոյ կառավարութիւնը խոստացելէ Ուստի Լատուրի սահմանագրութեանը գրաւելու, թէ որ Լատուրի պարտաւոր Օսմանեան տէրութեան ամբողջութեանը գէպով պաշտպանելու, այս բանը պիտի ըլլայ երբոր անգղիացոց ու գաղղիացոց զօրքերը չ'հասան ուստի Գաղղիաներուն վրայ քաղեն :

Պէճիկէն կը գրեն, թէ Ուստի գաղտնագրութեանը մեծ գուքը մօտեւ Գերմանիա պիտի երթայ ու ժամանակ մը կ'ենայ հոն : Սօֆիէ գուքը առաւ Պէճիկէն ու ետքը Տարսիզմատ պիտի նստի :

Օսմանեան կայսերութեանը քաղաքական համար Ուստի կայսրը իրենց անգղիացի Լատուրի կառավարութեան եղած գաղտնագրութեանը և անոյ պատասխանները :

(Հարձակումներ)

Թիւ 4. Ըստ Ղոն Ուրուռ աւ Սըր Կ. Հ. Սիմուր :

(Գաղտնի և խորհրդաբար)

Պաշտօնատու զորութիւնները 1853 :

Պարոն :

Հունիս 22ին գրած գաղտնի ու ժողովրդական նամակը առի և թագուհւոյն կարգայի : Վ. Թագուհին ուրախութեամբ կը տեսնէ թէ այս և թիւ ուրիշ շատ ատիկներու մէջ վեհափառ Լատուրիոյ կայսրը չափաւորութեանը անկեղծութեանը և բարեկամական տրամադրութեանը :

Վ. Թագուհին ինքի հրաման ըրաւ նոյն չափաւոր անկեղծ ու բարեկամական վիճաբանութեան ուղով պատասխանելու :

Վ. կայսրը յարուցած խնդիրը շատ

ծանր է. և է այս : Համարելով, թէ Օսմանեան կայսերութեան քրքրելուն դէպքը հաւանական և մինչեւ անգամ մօտահար ըլլայ, աւելի աղէկ է միւս տանի դէպքի մը համար առաջուց միջոցներ ձեռք առնել, քան թէ խառնակութեան շփոթութեան ու եւրոպական ստոյգ պատերազմի մը վտանգներուն մէջ լինալ, վտանգներ, որ այն մեծ աղէտին հետ պիտի ծագին թէ որ առաջուց մեր բռնելը քաղաքականութեան ծամբան չ'որոշած յանկարծակի պատահի :

Եւ այս կտորին վրայ կ'ուզեմ որ ըսաւ Վ. Կ. վեհափառութիւնը, որ կառավարութեանը ու զարգութիւնը որ հրաւիրես :

Այս ծանր խնդիրը քննած ժամանակը թագուհւոյն կառավարութեան առաջին մտածութիւնը տա է, որ այս միջոցին անանկ մեծ գաղտնագրութեան մը ծագած չէ, որ այս եւրոպական մեծ խնդիրը լուծել հարկ ըլլայ : Սուրբ տեղեաց վրայօք գաղտնագրութեանը ծագած են. բայց այս գաղտնագրութեանը Օսմանեան կառավարութեան ներքին գործերէն դուրս են. աւելի Ուստի ու Գաղղիոյ կը վերաբերին քան թէ ի. Դրան : Տաճկաց Գարապաղի վրայ յարձակելուն պատճառով, Տաճկաստանի ու Լատուրիոյ յարաբերութիւններուն մէջ շփոթութիւն մը ծագեցաւ. բայց այս նմանապէս աւելի Լատուրիոյ սահմանագրութեան վտանգ պատճառներու, քան թէ Վ. Թագուհին ինչնանութեան ու ապահովութեանը վերաբերեալ խնդիր մըն է. ըսել է որ բաւական պատճառ մը չի կայ Վալաթիոյ ըսելու, թէ չի կրնար կոր իր տէրութիւնը խաղաղութեան մէջ պահել, և իր գրայիններուն հետ բարեկամ մնալ :

Ընդունալ Գաղղիոյ վրայ մըն ալ կը ծագի Վ. Թագուհւոյն պաշտօնակց մտաքննութեան մէջ, այսինքն թէ գաղտնագրութեան ժամանակը որոշուած չէ :

Երբոր Լատուրի Կ. Լ. Թագուհին յարձակութիւնը առաւ յոյսով գաղտնագրութեամբ մէջերին բաժնեցին, այն պիտի գէպի մը առաջուց կը պատրաստուին, որ չէր կրնար ուշանալ : Պաթիկէի Թագուհին հիւանդոտութեանը և մարդկային կենաց հաւատարմութեանը այս դէպքը անկասկած ու մօտաւոր կ'ընէին : Այս բաժանման գաղտնագրութեանը Պաթիկէի Թագուհին մահը չորստուրոյց : Եւ ինչպէս ըսելու նաեւ անցեալ գաղտնագրութեանը վրայօք առաջուց եղած անօրէնութիւնը Վեհափառութեանը ինչնանութեան մահանքը նկատմամբ : Բայց Օսմանեան կայսերութեան քրքրելուն նախատեսութիւնը ուրիշ կերպ բան է. կրնայ քսան յիսուն հարիւր տարիէն կատարուի :

Սահի պարագաներու մէջ Ուստի կայսրը և մեծին Բիւրոսիոյ Վ. Թագուհւոյն Սուլթանին նկատմամբ ունեցած բարեկամական տրամադրութեանց չ'յարմարի անոր երկրները առաջուց բաժնել : Այս նկատմանը զատ՝ հարկաւոր է նաեւ զիտել տալ, որ ասանկ առի մը մէջ այս կերպ կարգադրութիւն մը անտարակոյս աւելի կարտոյցնէ այն դէպքը որուն համար պէտք եղած զգուշութեամբ անգղիական զօրքերը անհետ կ'ուզուին : Լատուրիան ու Գաղղիան ասանկ գործի մը անտեղեակ թողուլ չի կրնար ըլլալ արդարաւորութեամբ, և գաղտնիքը իր նպատակին չի կրնար հասնիլ, որ է եւրոպական պատերազմի մը առաջին առիւթ : Եւ ասանկ լուր մը վեհափառ կայսրը միտքէն անգամ չի կրնար անցնիլ : Ուստի հարկաւոր երբոր Ուստի ու մեծին Բիւրոսիոյ համար ծոցին բռնուելը քաղաքականութեան վրայ, և ըստ այնմ վարուելու որոշում ընեն, իրենց որոշումը եւրոպական մեծ տէրութեանց պիտի խնայեն :

Լատուրի որոշում ու միւս տէրութեանց հարցադրութեանը վրայօք Թագուհին ինչնանութեանը քաղաքականութեանը վրայ, և ըստ այնմ վարուելու որոշում ընեն, իրենց որոշումը եւրոպական մեծ տէրութեանց պիտի խնայեն :

